

۱۰ اپریل، ۲۰۲۴

داکتر عبدالرحمن زمانی

آیا اعتراف مصطفی صغیر، ایجنٹ انگلیس ها و نقشش در کشتن امیر حبیب الله خان یک داستان خیالیست؟

(قسمت دوم)

تلاش مقامات عالیرتبه انگلیسی برای نجات مصطفی صغیر از اعدام:

در قسمت اول این مضمون دو سند از آرشیف انگلستان معرفی شد. سند اول راجع به اعترافات مصطفی صغیر بود. او اعتراف نموده بود که مستقیماً در خدمت وزارت خارجه انگلستان ماموریت ترور مصطفی پاشا بعداً" ملقب به اتاترک را داشت و یکی از کسانی بود که به دستور وزارت خارجه انگلستان امیر حبیب الله خان را در کابل ترور کرد. سند دوم هم کاپی یک تلگرامی بود که به تلگرام های تبادل شده متعدد دیگر بین مقامات بریتانوی در قسطنطنیه و لندن راجع به اعدام مصطفی صغیر اشاره میکرد.

اینکه چرا مقامات عالیرتبه انگلیس برای نجاتش تلاش کردند قابل تأمل میباشد:

لویس دوپری Louis Dupree افغانستان شناس معروف امریکائی در رابطه با تلاش بریتانوی ها برای نجات مصطفی صغیر از اعدام مینویسد که «امیر حبیب الله خان در ۲۰ فبروری ۱۹۱۹ در دوران سفری برای شکار در نزدیکی تیرگری [کله گوش لغمان] توسط یک قاتل نامعلوم کشته شد. شایعات تعداد زیادی را با توطئه قتل ربط میدهند. روسها اتهام را بر بریتانوی ها وارد می کنند که یک قاتل بنام "مصطفی صغیر را استخدام کرده بودند... این شخص بعداً در ترکیه به اتهام سوء قصد به جان مصطفی کمال اتاترک دستگیر و حین محاکمه در ۱۹۲۲ در انقره ضمن اقرار به دیگر جنایات خود، اعتراف کرد که امیر حبیب الله را نیز به قتل رسانیده است. مصطفی صغیر، با آنکه بریتانوی ها تلاش کردند او را نجات دهند، اعدام گردید. **حتی پادشاه [انگلستان] جورج پنجم با**

ارسال یک پیام به اتاترک خواهان عفو او شد». (دوپری، لوئیس - افغانستان - بزبان انگلیسی، چاپ سال ۱۹۹۷ یونیورسیتی اکسفورد در پاکستان، صفحه ۴۳۵).

در آرشیف انگلستان اسناد زیادی در رابطه با موضوع اعدام مصطفی صغیر موجود اند، که مهمترین آن تلگرام های شماره ۳۶۶، ۳۷۰، ۳۷۹، و ۳۸۰ تبادل شده بین رتیگن سرپرست کمیشنری عالی بریتانیا در قسطنطنیه و کرزن وزیر امور خارجه انگلستان میباشد. در یکی ازین تلگرام ها به کوشش دیگری اشاره شده است. کوششی که توسط هوراس جورج مونتاکو رامبولد به تاریخ ۱۲ ماه می ۱۹۲۲ صورت گرفت .

ایچ . رامبولد، یک دیپلومات برجسته بریتانوی بود. این دیپلومات کارکشته انگلیس با سوابق کاری در لاهه، قاهره، تهران، ویانا، مادرید، مونیخ و توکیو، در طول جنگ جهانی اول در برلین، زمانی که سفیر، ادوارد گوشن، به رخصتی رفت، مسئول سفارت بریتانیا بود. پس از جنگ جهانی اول، به عنوان سفیر در برن خدمت کرد و در سال ۱۹۱۹ سفیر پولند شد. او که به عنوان کمیشنر عالی در قسطنطنیه نقش مهمی ایفا میکرد و در آنجا معاهده لوزان را به نمایندگی از امپراتوری بریتانیا امضا کرد.

رامبولد از جمله کسانی بود که در دوران محاکمه مصطفی صغیر از بیکر سامی خواست تا وی را تحت معاهده اسیران جنگی به انگلیس ها سپرده و از مرگ نجات دهد.

بیکر سامی سیاستمدار ترک تباری بود که در دوره حساس تاریخ ترکیه نقش های مهمی ایفا کرد. او پس از جنگ جهانی اول یکی از اعضای برجسته انجمن کاراکول Karakol society ، یک سازمان مخفی ملی گرای ترک، شد.

هنگامی که نیروهای متفقین استانبول را در ۱۹۲۰ اشغال کردند، و اتاق نمایندگان عثمانی تعطیل شد، بیکر سامی یکی از ۷۰ نماینده ملی گرا بود که به انقره نقل مکان کرد و عضویت مجلس ملی کبیر ترکیه را که به تازگی تأسیس شده بود، به دست گرفت، و بعد به عنوان اولین وزیر امور خارجه ترکیه خدمت کرد.

این نمونه های تلاش انگلیس ها برای نجات دادن مصطفی صغیر از مرگ نشان میدهد که او باید برای انگلیس ها اهمیت زیادی داشته باشد، و کارنامه هایش را نباید داستان های خیالی دانست.

مصطفی صغیر کی بود؟

شخصی بنام مصطفی صغیر که در بعضی از نشرات به نام های Mustafa Saghir، Mustapha Saghir، Mustapha Saghir، مصطفی ساگیر، مصطفی ساگر و حتی مصطفی

ساغر هم ذکر شده است، یکی از جواسیس هندی الاصل بریتانیا بود. ظفر حسن آیبک در کتاب خاطراتش (افغانستان از سلطنت امیر حبیب الله خان تا صدارت سردار محمد هاشم خان) که توسط دانشمند محترم فضل الرحمن فاضل از لسان اردو به دری ترجمه شده است، او را بنام **جاسوس مشهور انگلیسی مصطفی صغیر یا کوچک** ذکر نموده که انگلیس ها او را در لباس نماینده جمعیت خلافت هند، برای قتل مصطفی کمال پاشا اتاترک به ترکیه فرستاده شده بود. (ص ۱۶۸). لزامعلوم میشود که طرز نوشتن درست این نام مصطفی صغیر میباشد.

قبل از آنکه به بحث نقش مصطفی صغیر در کشتن امیر حبیب الله خان بپردازیم، لازم میدانم برای شناخت بیشتر این شخص به یک منبع معتبری مراجعه کنیم که به لسان انگلیسی در کتابخانه های معتبر پوهنتون های انگلستان و امریکا برای استفاده در تحقیقات تاریخی در دسترس محققین قرار دارد.

این منبع کتابی است به نام «سیاست شرقی شوروی و ترکیه، ۱۹۲۰ تا ۱۹۹۱: سیاست خارجی شوروی، ترکیه و کمونیزم» توسط بولنت گوکای **Bülent Gökay**، که در آن از اسناد آرشیف های انگلستان و شوروی استفاده شده است.

بولنت گوکای، مؤلف این کتاب، یکی از چهره های آکادمیک و محقق برجسته است، که در حال حاضر سمت استادی روابط بین الملل در پوهنتون کیل انگلستان را بر عهده دارد. او در سال ۱۹۹۶ پس از خدمت به عنوان محقق فوق دکتورا در کالج ولفسون کمبریج، به پوهنتون کیل پیوست. سفر تحصیلی او همچنین شامل تدریس در کالج بیرکبک لندن، پوهنتون شمال لندن و پوهنتون کمبریج است. ساحة تخصص بولنت گوکای حوزه های مختلفی از جمله تاریخ اتحاد جماهیر شوروی، انقلاب روسیه، جمهوری وایمار، اروپای شرقی، بالقان، استخبارات و سیاست بین الملل را در بر می گیرد.

کتاب های برجسته که توسط بولنت گوکای تألیف شده است عبارتند از «سیاست نفت خزر»، «اروپای شرقی از سال ۱۹۷۰»، «امپریالیزم جدید آمریکا: جنگ بوش علیه ترور و خون برای نفت» و «سیاست شرق شوروی و ترکیه، ۱۹۲۰ تا ۱۹۹۱». او همچنان به عنوان رئیس کمیته تحریریه مجله مطالعات بالقان و شرق نزدیک و موسس و سرمنشی مجله **Global Faultlines** است. بولنت گوکای مینویسد:

«جاسوس انگلیسی درانقره» یک عنوان فرعی این کتاب میباشد که مؤلف آنرا با استفاده از آرشیف های انگلستان و شوروی تهیه نموده است.

ترجمه :

«اوایل سال ۱۹۲۱ و محل صحنه انقره پایتخت ترکیه ناسیونالیست بود. مقامات کمالیستی یک شهروند بریتانوی متولد هند به نام مصطفی صغیر را دستگیر کردند. کسی که به عنوان نماینده کنفرانس خلافت پشاور به انقره رفته بود، تا همدردی مسلمانان هند را برای جنبش ملی ترکیه ابراز کند. او به اتهام بسیار جدی جاسوسی محاکمه شد.

مصطفی صغیر در جریان محاکمه اعتراف کرد و به تفصیل طرح تبلیغات طرفدار انگلیس توسط ایجنت های انگلیسی در استانبول و انقره را شرح داد.

بر علاوه، متهم اسامی برخی از افسران برجسته انگلیسی را که جوانب اصلی آن طرح بودند، ذکر کرد. وی همچنین از کمیته مخصوصی نام برد که مؤظف به ترور مصطفی کمال بودند. مقامات کمالیست گزارش دادند که اسناد مهم و مدارک دیگری که جرم متهم را ثابت می کند، به دست آمده است. اعترافات و دسترسی به این اسناد باعث شد تا بتوانند جاسوس انگلیسی را کشف کنند. با این حال آنها از ارائه جزئیات بیشتر خودداری کردند و نگفتند چگونه این اطلاعات به دست آنها رسیده است. در پایان محاکمه مصطفی صغیر مجرم شناخته شد و بلافاصله اعدام شد.

مصطفی صغیر مرد جوانی با قد متوسط و خوش تیپ بود که در اوایل سال ۱۹۲۱ وارد استانبول شده بود. او در استانبول به ترکی و انگلیسی کامل صحبت می کرد و در هتل «کروکر» نزدیک قصر انگلیسی «تیبیباسی» اقامت داشت. او موفق شد با تعدادی از افسران برجسته ترک که از جنبش مقاومت در انقره حمایت می کردند روابط نزدیک برقرار کند.

صغیر به زودی به عنوان یک مسلمان هندی ضد امپریالیست شناخته شد که برای حمایت از جنبش مصطفی کمال به ترکیه آمده بود. صغیر توسط مقامات انگلیسی در استانبول دستگیر شد و به مدت ۱۷ روز در زندان ماند. بلافاصله پس از آزادی او، عناصر ملی گرا به او کمک کردند تا به انقره برود، جایی که او به عنوان یک قهرمان مورد استقبال قرار گرفت و در هتل حریت در طبقه بالا برایش جا داده شد.

مصطفی صغیر در طول دو هفته اقامت خود در انقره با تعداد زیادی از رهبران کلیدی ملی گرا از جمله مصطفی کمال ملاقات کرد. او خود را به عنوان رهبر مسلمانان هند معرفی کرد و یک تعداد نامه های حمایتی از طرف مسلمانان هند را نشان داد. صغیر دو هفته پس از ورودش به انقره و زمانی که در اوج محبوبیت خود قرار داشت، به طور ناگهانی توسط نیروهای اطلاعات ملی دستگیر

شد. او در طول ۱۰ روز تحقیقات اعتراف کرد که یک جاسوس بریتانوی در انقره بوده، که هدف مشخص آن قتل مصطفی کمال و توقف جنبش ملی گرای ترکیه بوده است.

بعد از اعدام صغیر، حکومت انقره آخرین نامه اش را به قونسولگری بریتانیا ارسال کرد. او درین نامه گفته بود که «من همیشه به حکومت انگلیس وفادار مانده ام. در جریان محاکمه دوسیه ام هیچ معلومات مهم و حساس مربوط به حکومت انگلیس را نداده ام. من تا آخرین نفسم به بریتانیا و امپراتوری هند وفادار ماندم. من برادرم را، که در مکتب است، به رحمت دولت انگلیس می سپارم. بعداً در ماه می آقای راتیگان از کمیشنری عالی بریتانیا، در قسطنطنیه یک تلگراف محرمانه به وزارت خارجه بریتانیا فرستاد و گفت که مصطفی صغیر واقعاً یک جاسوس است و بنابراین اعدام او را نمی توان به بصورت خاص یک هیولا تلقی کرد».

مؤلف کتاب علاوه میکند که «تا اینجا این کاملاً ساده است. با این حال برخی از اسناد منتشر شده پس از پایان رژیم شوروی در مسکو به این دوسیه ابعاد دیگری می دهد و نشان می دهد که این دستگاه استخباراتی شوروی بود که حکومت انقره را برای کشف نقشه بریتانیا در مورد فعالیت های مصطفی صغیر راهنمایی کرد. آنها همچنین نشان دادند که شواهد مستند در مورد مصطفی صغیر را حتی قبل از ورود او به انقره به ترک ها داده بودند».

مؤلف می افزاید که «جالب اینجاست که در جون ۱۹۲۱ در مجلس عوام [بریتانیا]، یک نماینده به اسم آورمبسی از وزارت امور خارجه پرسید که آیا ارتباط شوروی در کل ماجرای مصطفی صغیر وجود دارد یا نه. نماینده وزارت خارجه از پاسخ دادن خودداری کرد و بحث در همان نقطه پایان می یابد. واضح است که انگلیسی ها مشکوک بودند که ممکن است اطلاعات استخباراتی را شوروی به ترک ها داده باشد».

مؤلف از خود می پرسد که «حالا چرا این دوسیه مهم است، و غیر از آنکه با سرنوشت ناگوار یک ایجنت و مامور مخفی ارتباط دارد، در رابطه با روابط بین المللی بعد از جنگ در منطقه به ما چه می گوید؟ اولتر از همه این اتفاق نشان می دهد که شوروی تا چه اندازه در عمق حوادث ترکیه پس از جنگ درگیر بوده است و دوم اینکه به ما این تصور را می دهد که چگونه کارهای استخباراتی در روابط بین المللی در شرق نزدیک نقش داشته است». («بولنت گوکای - سیاست شرقی شوروی و ترکیه، ۱۹۲۰ تا ۱۹۹۱: سیاست خارجی شوروی، ترکیه و کمونیزم، صفحات ۳۰ تا ۳۲). ۱۰ اپریل، ۲۰۲۴-

(ادامه دارد)